

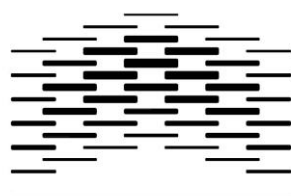
Ettervern i barnevernet

Bachelor i barnevern, våren 2017

Eksamenskode: BVUH3900

Kandidatnummer: 101

Antall ord: 9855

HØGSKOLEN I OSLO
OG AKERSHUS

Fakultetet for samfunnsvitenskap

Innholdsfortegnelse

1.0. Innledning.....	2
1.1. Bakgrunn for problemstillingen	3
1.3.1. Kontaktperson	4
1.3.2. Ungdommen/den unge.....	4
1.3.4. Selvstendig voksentilværelse.....	5
1.3.5. Overgang	5
1.3. Oppgavens avgrensning	5
1.4. Oppgavens oppbygning	6
2.0. Hvem er ungdommene?.....	7
3.0. Ettervern i et resiliensperspektiv.....	8
3.1. Resiliensperspektivet som teoretisk utgangspunkt	9
3.3. Forskningskunnskap på ettervern	10
3.3.1. Barneverntjenestens arbeid med ettervern.....	11
3.3.3. Ungdommenes rolle.....	12
4.0. Kontaktpersonens arbeid med ettervern	13
4.1. Kontaktpersonen som sparringspartner for den unge	14
4.2. Systematiseringen av ettervernet.....	15
4.2.1. Kartlegging	15
4.2.2. Problem og problemutforming	15
4.2.3. Mål og måldefinering	16
4.2.4. Planlegging av intervensjoner	16
4.2.5. Iverksetting av intervensjoner	16
4.2.6. Evaluering	16
4.3. Vurderinger og beslutninger om ettervern til barnets beste	16
4.5. Medbestemmelsens betydning for ungdommen	21
4.6. Mestringsopplevelsens betydning for ungdommen i resiliensbyggingen.....	22
5.0. utfordringer i ettervernsarbeidet	24
5.1. Når ungdommen ikke har tillit til kontaktpersonen.....	24
5.2. Når det er ulik mening om hva som er det beste for ungdommen.....	24
5.3. Når ungdommen sier «nei» til ettervern.....	25
5.4. Når ungdommen vil, men ikke får til	26
6.0. Avslutning	27
Litteraturliste.....	29

1.0. Innledning

Du vekker 'æ sjæl og kjenner æ helt aleine
Du kjenner at nå, det er nå du må stå for det du gjør sjæl
Skaffe 'ræ lønn - aleine
Lage 'ræ mat - aleine
For nå må du finne ut hvem du er
...
Tenke sjæl og mene, måtte stå for det du sa
Ikke vri deg unna, ikke være likeglad
Ikke late som du ikke mente det du sa
Ikke si som andre
Du må tenke sjæl¹.
(Trond Viggo Torgersen)

«Tenke sjæl», «starte et liv» og «aleine» er ord fra teksten skrevet av Trond Viggo Torgersen som etter min tolkning kan beskrive overgangen til voksenlivet for ungdommer, men kanskje aller mest for de med tilknytning til barnevernet. Overgangen fra ungdomslivet til en selvstendig voksentilværelse kan for enkelte oppleves som utfordrende, ettersom det i stor grad omhandler ulike prosesser som skjer i form av selvstendigjøring, løsrivelse og ansvarliggjøring (Paulsen 2016, 37). Mange ungdommer har i denne situasjonen tilgang på praktisk og emosjonell støtte. For ungdommer som har hatt langvarig kontakt med barnevernet er kanskje situasjonen annerledes. For dem handler det ofte om å avslutte oppholdet i fosterhjem, institusjon og eller andre tiltak, og dermed opphører denne støtten (Storø 2012, 26).

Disse ungdommene flytter for seg selv, som regel tidligere uten å besitte de nødvendige praktiske og emosjonelle ferdighetene som kreves for å mestre en selvstendig voksentilværelse (Lunnan Hjort og Backe-Hansen 2008, 40). Ettervern er ment som en støtte i denne overgangen, jf. Lov av 17. juli 1992 nr. om barneverntjenester (barnevernloven/bvl) § 1-3. I 2015 var det 6800 ungdommer mellom 18 og 22 år som mottok ettervern fra barnevernet, som er noen færre enn årene før². Til tross for at regelverket gir muligheten for ettervern, er det mange som ikke får den hjelpen de trenger (Meld St. 17 2015-2016, 89). Dette er et paradoks når man samtidig vet at det ofte tar lengre tid å oppnå gode overganger til voksenlivet for unge med tilknytning til barnevernet, enn for andre ungdommer (ibid).

¹ http://www.nrk.no/programmer/nrk_fjes/trond_viggo_torgersen/4539824.html (1.5.2017)

² <https://www.ssb.no/barnevern/> (5.4.2017)

Jeg stiller spørsmål til om tidlig intervensjon for å sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling får nødvendig hjelp til rett tid, bare vil fungere som en form for brannslukning av problemene barna har og lever under. Dersom slukningsarbeidet (tiltaket) avsluttes for tidlig uten noen form for videre oppfølging, og før ungdommen er klar til å stå på egne ben. Mitt ønske med denne oppgaven er derfor å forsøke og belyse hvordan ettervern, herunder kontaktpersonen i barneverntjenesten, kan kompensere for en eventuell manglende støtte. Dette med sikte mot at flere som har en tilknytning til barnevernet får bedre forutsetninger for å klare seg, til tross for de påkjenningene de har opplevd, og kanskje kan leve en selvstendig voksertilværelse uten varig behov for offentlig støtte.

1.1. Bakgrunn for problemstillingen

Gjennom min praksiserfaring fra barneverntjenesten og familiesenter har jeg sett viktigheten av tidlig intervensjon og helhetlig innsats for barn i vanskelige livssituasjoner, og på grunnlag av dette kan stå i fare for å ikke få de samme forutsetningene for en god barndom og en selvstendig voksertilværelse. Jeg erfarte på begge praksisplassene at familiene ofte bestod av foreldre som selv hadde erfaring fra barnevernet og som opplevde overgangen fra et liv under offentlig omsorg, til en selvstendig voksertilværelse som utfordrende med lite tilgang på støtte og oppfølging. Dette gjorde utslag i at mange av de var avhengig av sosialhjelp og hjelp fra andre offentlig instanser også i voksenlivet.

Undersøkelser belyser urovekkende levekår for voksne med erfaring fra barnevernet, men at det går bedre med de som har fått ettervern enn de uten (Bakketeig, Oterholm og Backe-Hansen 2008, 293). Dette kan gi et tegn på at det er samfunnsøkonomisk å benytte ressurser til ettervern, som trolig vil minske ressursbruk i fremtiden. Internasjonal forskning indikerer viktigheten av å tilrettelegge flere forhold for at ungdommene skal greie denne overgangen (ibid, 19). Følgene av manglende ettervern kan slik jeg ser det, føre til at godt barnevernsarbeid gjennom en årrekke faller til grunne, og blir stående igjen som en halvferdig brannslukking, hvor glørne kan blusse opp igjen etter endte tiltak. På bakgrunn av det overnevnte og et savn om større fokus på de unges overgang til voksenlivet i utdanningen, har temaet engasjert meg og jeg har valgt å belyse temaet *ettervern* i min bacheloroppgave.

I denne oppgaven søker jeg derfor å svare på følgende problemstilling:

Hvordan kan en kontaktperson bidra til et best mulig ettervern for ungdom knyttet til barneverntjenesten i overgangen til en selvstendig voksentilværelse?

1.2. Begrepsavklaringer

1.3.1. Kontaktperson

I tråd med prosjektet «Mitt liv»³ og noen barneverntjenesters endring av begrepet, har jeg valgt å bruke betegnelsen «kontaktperson» istedenfor «saksbehandler», men også fordi andre fagfolk med annen profesjonsbakgrunn enn barnevernpedagoger kan besitte rollen. Jeg tar i denne oppgaven utgangspunkt i at kontaktpersonen i barneverntjenesten har barnevernpedagogutdanning som fagbakgrunn.

1.3.2. Ungdommen/den unge

Jeg vil uttrykke sensitivitet for barnevernsproffene⁴ sitt ønske om normalisere språket i barnevernet for å skape mer likeverd⁵. Jeg vil derfor variere mellom å bruke «ungdommen» og «den unge», og ikke «barnevernsungdommen». Betegnelsen jeg benytter meg av gjelder ungdom i alderen 16-23 år som har en tilknytning til barnevernet, eller har hatt erfaringer med barnevernet i form av institusjonsplassering, fosterhjems plassering eller andre hjelpetiltak etter barnevernloven.

1.3.3. Ettervern

Jeg har valgt å benytte meg av Jan Storø sin definisjon av begrepet *ettervern*:

Forberedende og støttende arbeid med unge voksne (16-22 år) som flytter fra et opphold i institusjon eller fosterhjem til en selvstendig voksentilværelse med tanke på at de skal gjøres i stand til å klare seg selv (Storø 2001, 24).

Definisjonen forklarer at ettervern er en forberedelse til et selvstendig voksentilværelse.

³ «Mitt Liv» er et 3-årig utviklingsprosjekt i regi av Forandringsfabrikken der målet er å endre holdninger, arbeidsmåter og rutiner, for et mer samarbeidende barnevern der kommunebarnevernet forbedres med barn og unges kunnskap, i samarbeid med fagkunnskap, jf. <http://www.forandringsfabrikken.no/barnevern-info/> (22.3.2017)

⁴ Barnevernsproffene er barn mellom 8-22 år som bruker egen erfaring med barnevernet til å rådføre fagfolk i barnevernet, jf. <http://www.forandringsfabrikken.no/vil-du-bli-proff/> (22.3.2017)

⁵ <https://www.nrk.no/trondelag/-barnevernet-ma-endre-spraket-sitt-1.11987394> (22.3.2017)

1.3.4. Selvstendig voksentilværelse

Jeg støtter meg til følgende betegnelse; En *selvstendig voksentilværelse* brukes gjerne som betegnelse på at man har gjennomført et utdanningsløp, er i arbeid og har egen bolig med ansvar for eget liv (Bynner m.fl. 2003 sitert fra Bakketeig og Hansen 2008, 18).

1.3.5. Overgang

Når jeg bruker *overgang* er det en betegnelse på overgangen ungdommen med barneverntiltak opplever i etableringsfasen av en selvstendig voksentilværelse.

1.3. Oppgavens avgrensning

Ettervern finnes for eksempel innen psykiatri, kriminalomsorg, rusomsorg og barnevern. Jeg har valgt å avgrense meg til barneverntjenestens arbeid med ettervern, og vil ikke gå inn på andre deler av instansens arbeid. Jeg er kjent med at flere barneverninstitusjoner har egne etterverntilbud, eksempelvis treningsleilighet og at institusjonsansatte også følger opp ungdom i ettervernfasen. Deler av tiltak i ettervernet kan også delegeres til fosterforeldrene. Allikevel ønsker jeg å fokusere på barneverntjenesten, derunder kontaktpersonens rolle. Barneverntjenesten er de ansvarlige for å sette i gang ettervernet i form av å gi informasjon og avklare ungdommens ønsker, og i samarbeid med den unge utforme en plan for ettervernstiltaket.

Barneverntjenesten og sosialtjenesten ved NAV har formål og oppgaver som grenser opp mot hverandre, og tjenestene er blant de som forholder seg i mange tilfeller til de samme ungdommene. På bakgrunn av dette har jeg valgt å inkludere noe om samarbeidet mellom barneverntjenesten og NAV.

Det finnes flere ulike etterverntiltak, men jeg går ikke nevneverdig inn på det i oppgaven. Jeg ønsker å belyse hvordan kontaktpersonen i barneverntjenesten kan arbeide med ettervern, uavhengig hvilke tiltak som settes inn, fordi tiltakene må vurderes utfra den enkeltes beste, ikke etter kontaktpersonens kategorisering utfra tidligere erfaring.

Til tross for en betydelig andel ungdommer med annen etnisk bakgrunn i barnevernet⁶, og at det kan være andre hensyn og behov å imøtekomme i ettervernsarbeid med disse, har jeg valgt og ikke inkludere det i oppgaven. Jeg er allikevel bevisst på at alle ungdommer har individuelle behov uavhengig kultur og etnisitet.

For å belyse problemstillingen tar jeg sikte på det generelle arbeidet med ettervern og noen av utfordringene som kan forekomme. Utfordringene er knyttet til ungdommen og relasjonen til kontaktpersonen i barneverntjenesten. Jeg unnlater allikevel ikke bevisstheten om at det er andre utfordringer som er vel så viktig, som barneverntjenestens rammevilkår for eksempel. Jeg vil påpeke at utfordringene jeg har tatt for meg bare er noen av de som kan forekomme, og utvalget i min oppgave er i stor grad basert på egen praksiserfaring. Likevel vil jeg bemerke at utfordringene ikke vil være representative for alle ungdommer og kontaktpersoner.

1.4. Oppgavens oppbygning

I del 2 vil jeg si noe om hvem ungdommene er og hvordan kunnskap om disse som vil være hensiktsmessig i arbeidet, i lys av tilknytningsteori. Deretter vil jeg i del 3 ta for meg formålet med ettervern i lys av resiliensteori, peke på de juridiske rammene og se på forskningen på ettervern. Særlig vil jeg bruke Oterholm (2008) og Paulsen (2016) sine studier for å belyse ungdommers og barneverntjenester perspektiv på ettervern. I del 4 tar for meg elementer i barneverntjenestens arbeid med ettervern, derunder kontaktpersonens rolle, hvordan ettervernsarbeid kan systematiseres og samarbeidet med NAV. Videre vil jeg trekke frem ulike faktorer som kan være bidragsytere for at ungdom får forutsetninger for å mestre et selvstendig liv, i lys av resiliensteori. I Del 5 tar jeg opp noen utfordringer kontaktpersoner kan støte på i ettervernsarbeid. I del 6 kommer med jeg med hovedelementer fra oppgaven og egne betraktninger.

⁶ <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/kvart-fjerde-barn-i-barnevernet-har-innvandrabakgrunn> (30.04.2017)

2.0. Hvem er ungdommene?

Ungdom i barnevernet har mange ulike livshistorier. Fellestrekket er at de handler om vanskelige oppvekstforhold, som er preget av ulike former for omsorgssvikt over tid (Storø 2012, 67). Dette er forhold som kan karakteriseres som traumatiserende, men hva som oppleves traumatisk er personavhengig (Dyregrov 2010, 14).

Barn utvikler tilknytning til sine omsorgspersoner, og utvikler et tilknytningssystem som menes som barnets tendens til å søke nærhet til omsorgspersonen når en fare truer (Smith 2002 sitert fra Sjøvold og Furuholmen 2015, 59). Forutsigbarhet i omsorgen kan gjøre at barnet oppnår trygg tilknytning til sine foreldre (Sundfær 2012, 57). Motsatt kan være at barnet har erfart gjentatte ganger at omsorgspersonen er fraværende og ikke tilgjengelig når barnet trenger beskyttelse ved at de for eksempel ruser seg eller er psykisk syke, og på denne måten lar vær å bekrefte barnets behov som over tid kan utvikle en utrygg tilknytning mellom barnet og omsorgspersonene (ibid). Med bakgrunn i erfaringene danner barnet indre arbeidsmodeller av seg selv og andre, som er generaliserte forestillinger om omsorgspersonens tilgjengelighet og respons i situasjoner der behovet for trøst og beskyttelse har funnet sted (Sjøvold og Furuholmen 2015, 59).

Barn som har vært utsatt for slike belastninger kan utvikle et forhold til andre som er preget av relasjonsvansker og separasjonsangst, uttrykt gjennom et sterkt behov for å bli tatt vare på, de er konstant beredskap for avvísning og vansker med gjenforening etter atskillelse (Nordanger mfl. 2011, 1087). På bakgrunn av en grunnleggende mangel på trygghet i enkelte relasjoner, for eksempel i situasjoner der omsorgspersonen ikke har vært til å stole på, kan ungdommer stå i fare for å utvikle frykt for å inngå i nye relasjoner (Gamst 2011, 37). Sett i lys av dette kan ungdom være særlig varsomme på hvordan de blir møtt av andre voksne, og behovet for dialog der det brukes tid på å opparbeide tillit vil være nødvendig (Oterholm 2016, 137). I tillegg kan ungdommene har vansker med å anvende andres hjelp, på grunn av deres relasjonelle erfaringer og tilknytningshistorie (Storø 2012, 103).

En annen faktor jeg hevder det er nødvendig å være bevisst på i kontakten med ungdommene, er at hjernen ikke er ferdig utviklet før i 20-årene. Det er først i slutten av disse årene at endringene som foretas fører til økt kognitiv fungering (Oterholm 2016, 136). Dette vil si senere enn når ungdommen som regel tar stilling til om det er ønskelig med ettervern eller

ikke. Opplevelser av angst og stress over lengre tid øker faren for at hjernen blir skadet, og dermed kan følelsesmessige reaksjoner som knyttes til tidligere opplevelser ta overhånd som også kan føre til at ungdommen kanskje ikke er i stand til å stille til behovene for ettervern (Blindheim 2012 og Nordanger 2014 sitert fra Oterholm 2016, 137). Kunnskap om ungdommens tidligere erfaringer hevder jeg vil være hensiktsmessig, slik at man som hjelper utvikler en bevissthet og på denne måten får bedre forutsetninger for å møte ungdommen på en hensiktsmessig måte. På en annen side er det nødvendig å ha et framtidsrettetfokus i ettervernsarbeid, noe oppgaven senere tar for seg.

3.0. Ettervern i et resilientperspektiv

Formålet med ettervern er at overgangen til et selvstendig voksenliv oppleves som trygg og forutsigbar for den unge, der ungdommen forberedes på forandringene som skjer i livet og settes i stand til å klare seg selv (Barne- ungdoms- og familie direktoratet og Arbeids- og velferdsdirektoratet 2016, 13; Storø 2001, 23). Videre er tanken med ettervern «å bistå» der den unges egne initiativ og handlinger ses på som sentrale, og at den unge lærer gjennom dette (Storø 2012, 123). Kontaktpersonens oppgave må derfor forstås som en hjelp til selvhjelp der man ikke overtar ansvaret for det som skal skje (ibid, 123). Vygotskijs begrep «scaffolding» referer til hvordan barn ved hjelp fra voksne lærer å beherske en oppgave som ligger utenfor deres mestringsevne (Gulbrandsen 2006, 244). Gulbrandsen bruker husbygging som eksempel på dette; stilas er nødvendig under byggeprosessen, men ved ferdigstillelse kan det fjernes (ibid).

Etter min forståelse kan det overnevnte fremstille kontaktpersonens oppgave i ettervernsarbeid; sørge for at ungdommen får nødvendig støtte i overgangen til voksentilværelsen, til den unge er i stand til å mestre oppgavene som tilhører livet som en selvstendig voksenperson. Først da kan kontaktpersonen trekke seg tilbake. Storø (2012, 102) deler kontaktpersonens oppgaver i fire kategorier: støtte, oppmuntring, bistand og tilrettelegging. Dette vil jeg si er nært knyttet til prinsippet i Yrkesetisk grunnlagsdokument for barnevernpedagoger, sosionomer, vernepleiere og velferdsvitere der man som yrkesutøver skal bistå mennesker som har behov for hjelp, for på denne måten å sikre menneskeverdige levekår og økt livskvalitet (Fellesorganisasjonen 2015, 3).

3.1. Resilientperspektivet som teoretisk utgangspunkt

Ungdom i barnevernet har mange ulike livshistorier. Et fellestrekk er en problemfylt oppvekst med ulike belastninger som for eksempel vold, rus eller psykisk sykdom (Storø 2012, 67).

Resiliensperspektivet er opptatt hvordan personer som har vært utsatt for markante belastninger i livet, som til tross for dette greier seg bra og utfra dette kan betegnes som resiliente (Waaktaar og Christie 2008, 17). Perspektivet viser at ingen er ungdom er motstandytige mot alle belastninger, men at faktorer hos den unge eller i situasjonen er avgjørende for den totale belastningen (ibid). Resiliens kan relateres til personlighetstrekk ved ungdommen og kvaliteten på de relasjonene ungdommen inngår i, eksempelvis med kontaktpersonen i barneverntjenesten (Borge 2007 sitert fra Storø 2012, 110). Resiliens kan også defineres som den unges evne til å håndtere risikofaktorene (Collins 2001 sitert fra Storø 2012, 17). Barn som har gode individuelle ressurser og god støtte, kan takle vanskelige og smertefulle opplevelser uten varige men (Broberg og Almqvist 2006, 159).

Jeg mener det er nødvendig å ha med seg resiliensperspektivet i arbeid med ungdom på veien mot den selvstendige voksentilværelsen. På den ene siden kan det kanskje bli lettere å ha mer fokus på de unges ressurser og hva vedkommende er i stand til å mestre. På en annen side kan dette ta fokuset bort fra at barnet er skadet på grunn av sine belastninger i oppveksten.

Allikevel vil jeg si at resiliensperspektivet er i tråd med nødvendigheten av å ha et framtidsrettet fokus der man ser muligheter. Storø skriver om viktigheten av å bevege seg fra reparasjon til konstruksjon i ettervernsarbeid (Storø 2001 sitert fra Storø 2012, 25).

Konstruksjon kan i ettervernsarbeid forstås som å støtte ungdommene gjennom de konstruktive prosessene der den unge skaper sine framtidsbetingelser, og arbeider med å håndtere de betingelsene (ibid). Eksempler på dette kan være der kontaktpersonen er behjelpelig med å søke jobb og finne bolig. Med andre ord se på mulighetene til ungdommen, fremfor problemene.

3.2. Barnevernlovens bestemmelser rundt ettervern

Utgangspunktet er at barneverntjenesten kan iverksette tiltak overfor barn under 18 år, jf. bvl. § 1-3 første ledd. Barnevernloven § 1-3 andre ledd åpner en mulighet for ettervern og sier følgende: «Når barnet samtykker, kan tiltak som er iverksatt før barnet har fylt 18 år, opprettholdes eller erstattes av andre tiltak som er omhandlet i denne lov inntil barnet har fylt 23 år». Barneverntjenesten oppfordres imidlertid til å ta kontakt med de unge som ved 18 års alder valgte å takke nei til videre tiltak, for å høre om de likevel ønsker et år senere. Dette

gjelder også i de tilfellene der ungdommen har flyttet til en annen kommune.

Barneverntjenesten i den opprinnelige bostedskommunen er ansvarlig for dette. (Rundskriv q-13/2011, 4). Barnevernloven § 1-3 annet ledd gir adgang til å opprettholde igangsatte tiltak, eller erstatte de med andre tiltak som er nevnt i loven. Fosterhjems- eller institusjonsplassering eller videreføring av hjelpetiltak etter barnevernloven § 4-4 er eksempler på slike tiltak. Vedtak om omsorgsovertakelse som er truffet før myndighetsalder faller bort når den unge fyller 18 år, ettersom også foreldreansvaret oppfører på det tidspunktet, men tiltaket kan allikevel opprettholdes (Rundskriv q-13/2011, 2).

Barnevernloven § 9-4 annet ledd presiserer at det statlige barnevernet ikke er økonomisk ansvarlige etter at den unge har fylt 20 år. Derimot har kommunene ansvaret for oppfølging helt fram til ungdommen fyller 23 år, jf. bvl. § 1-3. Dersom ungdommen får avslag på en søknad om et bestemt tiltak, skal vedkommende gis informasjon om deres klageadgang til fylkesmannen etter bvl. § 6-5 og § 6-6. Barnevernloven setter også krav til begrunnelse for vedtaket: «opphør av tiltak ved fylte 18 år og avslag på søknad om tiltak etter fylte 18 år skal regnes som enkeltvedtak og skal begrunnes utfra barnets beste», jf. bvl § 1-3 og § 4-1.

Videre sier barnevernloven følgende om ettervern:

I god tid før barnet fyller 18 år, skal barneverntjenesten i samarbeid med barnet vurdere om plasseringen skal opprettholdes eller om barnet skal motta andre hjelpetiltak etter fylte 18 år. Dersom barnet samtykker skal barneverntjenesten utarbeide en plan for framtidige tiltak. Planen kan endres (Bvl. § 4-15, fjerde ledd).

Ungdommens samtykke er derfor en forutsetning for iverksetting av ettervern, først da kan det fattes et vedtak om ettervern. Utfra lovbestemmelsene som er nevnt ovenfor er det slik at ingen har rett til ettervern, men kun en mulighet. Det vil være opp til den skjønnsmessige vurderingen av ungdommens behov om den kan motta hjelp fra barneverntjenesten etter fylte 18 år (Storø 2001, 189).

3.3. Forskningskunnskap på ettervern

«Forskningskunnskap om ettervern» er den første, brede kartleggingen av ettervernsarbeidet i Norge, der de har gått igjennom sentrale forskningsbidrag med sikte på å identifisere suksesskriterier og kritiske faktorer for godt ettervernsarbeid (Bakketeig mfl. 2008, 70). Det er godt dokumentert at ungdom som har vært under offentlig omsorg scorer dårligere enn

gjennomsnittet i befolkningen på en rekke variabler. Det er samtidig viktig å poengtere at det er mange som også klarer seg bra (Dunmaret, 2008 og Stein 2008 sitert fra Hjort og Backe-Hansen 2008, 36). Rapporten til Bakketeig og Backe-Hansen (2008) viser at det går bedre med ungdom som har fått ettervernstiltak. Norsk forskning på ettervern og barnevernets barn i voksen alder peker på et behov for støtte i overgangen til voksenlivet, og at det «er åpenbart (...) at det er omfattende hjelpebehov blant unge voksne i ettervernsalderen» (Kristoffersen 2009, 89). Internasjonale studier gir også grunnlag for å anta at ettervern gir positiv effekt for å redusere risikoen for sosial utstøting, og øker sjansen for en bedre fremtid for ungdommer med barnevernerfaring (Bakketeig, Oterholm og Backe-Hansen 2008, 293). Samtidig stiller jeg spørsmål til hva det er i ettervernet, nærmere bestemt tiltak, som har fungert for ungdommen.

3.3.1. Barneverntjenestens arbeid med ettervern

Hovedfunnene i Bakketeig og Backe-Hansen (2008) sin rapport er at særlig de minste barneverntjenestene benytter rutinehåndboken fra Barne- og likestillingsdepartementet. Flertallet av barneverntjenestene opplyser om at de har en systemisert praksis, men kun hos en liten del foreligger det skriftlige rutiner for ettervernsarbeidet. Få av de har en egen kontaktperson for ungdom, og det varierer om barneverntjenesten tar kontakt med ungdommene etter avsluttede tiltak. Ulik praksis på viktige områder som utgiftsdekning når sosialtjenesten kobles inn, hvilke krav som stilles til den unge og hvordan angrefristen praktiseres kommer også frem i rapporten (Oterholm 2008a, 206).

I Veronika Paulsen (2016) sin undersøkelse som belyser hva ungdommene anser som sine behov i overgangen til voksentilværelsen og hvordan disse imøtekommes av barnevernet kommer det frem at kontaktpersoner ofte opplever ungdommene som mer selvstendig enn det egentlige tilfellet. Eksempelvis gjelder dette ungdom som klarer seg godt når det gjelder det praktiske (bolig og økonomi), men som har et savn etter og behov for emosjonell støtte og trygghet (Paulsen 2016, 43). Dette kan etter min forståelse si noe om viktigheten av at man som kontaktperson etterstreber å opprettholde kontakten med ungdommen, også etter tiltaket er avsluttet som en form for uformell kontakt, for på denne måten være bidragsyter til å dekke deres behov for støtte og trygghet. Behovet for støtte finner vi igjen i Jan Storø (2005, 118) sin kvalitative studie av ungdommer med tilknytning til barnevernet, der hans konklusjon er at støtte er et viktig element for ungdommene i overgangen, og at ettervern bør inneholde sikring

av dette i den unges overgang.

Med tanke på samarbeid med andre instanser viser rapporten til Bakketeig og Backe-Hansen (2008, 207) at det ofte ble beskrevet som vanskelig og utfordrende, ettersom ansvaret for ivaretagelsen av ungdommens behov befinner seg i skjæringspunktet mellom ansvarsområdene til flere instanser. Fosterforeldre og institusjoner er derimot de vanligste samarbeidspartnere, allikevel er det under halvparten som opplyser at de gir disse informasjon om hva barneverntjenesten kan tilby ungdommen (ibid).

3.3.3. Ungdommenes rolle

Med tanke på ungdommenes rolle, får ifølge barneverntjenesten alle tilstrekkelig med informasjon om sine muligheter for ettervern, men at det vanker større usikkerhet om det samme gjelder for klageretten ungdommene har. Det opplyses om at det forekommer kartlegging av ungdommens behov i samarbeid med den unge, men at den starter sent (17-17 ½ år). Det kommer frem at ungdommenes behov er den vanligste begrunnelsen for etterverntiltak. Derimot er grunnen for at ungdommen *ikke* har det, at den unge selv ikke ønsker etterverntiltak (Bakketeig og Backe-Hansen, 207).

Jeg finner det her interessant å trekke frem igjen noen av de empiriske funnene fra Paulsen (2016) sin undersøkelse. Som et motsvar til Bakketeig og Backe-Hansen (2008) sitt funn om at ungdommene selv ikke ønsker ettervern som den vanligste grunnen for at ungdom ikke har etterverntiltak, så gir ungdommene i Paulsen (2016) uttrykk for at de trenger hjelp over lengre tid. I form av noen som bistår dem praktisk, økonomisk og emosjonelt i overgangen. Altså hjelp i form av sosial støtte (Paulsen 2016, 42). Videre kommer det frem at ungdommene ofte blir gitt praktisk oppfølging, men at den emosjonelle støtten uteblir, og at det er vanskelig å opprettholde kontakt når tiltaket er avsluttet (ibid, 43). Det ser ut til at ungdommene opplever medvirkning i større grad, dersom det foreligger en god relasjon mellom ungdommen og kontaktpersonen (ibid, 45).

På bakgrunn av overnevnte stiller jeg spørsmål til i hvor stor grad ungdommen får medvirke i utformingen av etterverntiltakene. Videre undrer jeg meg over om barneverntjenestens informasjonsutveksling til ungdommene og øvrig samarbeidspartnere ikke er tilstrekkelig. Det viser seg samtidig i undersøkelsen om barneverntjenestens arbeid med ungdom i alderen 18 til

23 år utført av Inger Oterholm (2008b, 48), at de fleste barneverntjenestene uttrykker at de har mangel på tid til å snakke med ungdommene om ettervern. Oterholm (2008b, 48) stiller spørsmål til om ungdommene vet for lite om deres muligheter grunnet mangel på tid fra barneverntjenesten? Tatt dette i betraktning og funnet om at ungdom med barnevernserfaring ofte trenger mer tid på seg til å takle den selvstendige voksentilværelsen (Meld. St. 17 2015-2016, 5), kan dette gi et bilde av at ettervern er viktig og at det er rom for forbedringer i barneverntjenestens ettervernsarbeid. Videre vil oppgaven ta for seg noen viktige elementer i ettervern og hvordan det kan struktureres.

4.0. Kontaktpersonens arbeid med ettervern

Kontaktpersonen ved barneverntjenesten sitt arbeid med ettervern kan vi med Storø (2001, 35) dele inn i tre faser: forberedelse, flytting og oppfølging. Der den forberedende fasen omhandler å hjelpe den unge til å forberede seg for voksenlivet, samt hjelp til å utvikle selvstendighet og uavhengighet. Som praktiske forberedelser omfatter dette for kontaktpersonen å være behjelpelig med å finne bolig, skole og arbeid, samtidig kan det kanskje være behov for økonomisk støtte til innredning så vel som støtte til hverdagsøkonomien. I tillegg kan forberedende og støttende samtaler være viktig i forberedelsesfasen. Dette forutsetter også innsikt i ungdommens helsesituasjon og sikre at den blir ivaretatt. I forberedelsesfasen vil også planlegging av fritiden og kartlegging av nettverket være hensiktsmessig for støtte oppunder en meningsfull fritid og motvirke ensomhet (Storø 2003, 101; Aagre 2014, 161). De overnevnte faktorene kan fungere som ledd i å utforme tiltak som rommer behovene til den unge.

Går vi over til den andre fasen som omhandler selve flyttingen, betegner Storø (2001, 35) denne som en markering på en avslutning på en livsfase hvor han videre poengterer viktigheten av gode avslutninger på relasjoner, og at flyttingen fører til stabilitet og sikkerhet for den unge. Samt at den unge har en hjelpende hånd ved sin side. Jeg tenker at dette for eksempel kan innebære at kontaktpersonen er med ungdommen når den unge formelt og praktisk sett skal avslutte oppholdet i fosterhjemmet, og at vedkommende sammen med den unge og fosterforeldre avklarer hvordan kontakten eventuelt skal opprettholdes.

Den tredje fasen omhandler oppfølgingen. Her vektlegges viktigheten av at disse ungdommene tilbys støtte og veiledning så lenge vedkommende selv anser behovet, men at

den unge utfordres til å mestre livet på egenhånd (Storø 2001, 35; Bunkholdt 2010, 203). Loven derimot setter en grense ved fylte 23 år, jf. bvl. 1-3. Jeg tenker at kontaktpersonen i denne fasen kan for eksempel stille seg til disposisjon for å møte ungdommen etter en viss periode, for å evaluere hvordan ungdommen klarer seg. I tillegg kan telefonkontakt være en form for oppfølging, men at vedkommende til daglig utfordres til å fungere selvstendig.

4.1. Kontaktpersonen som sparringspartner for den unge

Storø (2003, 100) fremhever viktigheten av at ungdommen er forberedt på voksenlivet, i form av de praktiske forberedelsene så vel som den mentale forberedelsen. Fokuset omhandler plikter og ansvar knyttet til voksenlivet, så vel som de positive sidene ved et selvstendig liv (ibid). God kommunikasjon kan ivareta den mentale forberedelsen der følgende blir brakt opp; hva ansvaret innebærer og om ungdommen er klar for det og praktiske forberedelser. I tillegg er ensomhet et hensiktsmessig tema, der elementer som nettverk og mulighet for å søke støtte og hvordan dette kan gjøres. Forholdet til venner, familie og hvordan kontakten fortsetter og endrer seg uavhengig om ungdommen bor i fosterhjem, på institusjon eller i hjemmet bør også inngå i forberedelsesfasen (Storø 2003, 101).

Hva er så god kommunikasjon i arbeid med ettervern? God kommunikasjon defineres utfra hensikten og målsettingen med samhandlingen, men at det også er samsvar mellom budskapet som blir sendt, og hvordan mottakeren oppfatter dette. Dette kan forenkles dersom det er bygd opp en bærende relasjon som er preget av tillit, trygghet og følelse av kontakt (Røkenes og Hanssen 2002, 241). På den ene siden antar jeg at hvis relasjonen er god kan kontaktpersonens utsagn bli vurdert som en form for omtanke og hjelp. På den andre siden antar jeg at med en dårlig relasjon kan det kanskje bli utfordrende å stille spørsmål til ungdommens skolefravær eller bruk av penger, ettersom det da kan lettere oppfattes som avvisning eller kritikk. Kontaktpersonens væremåte, empati og anerkjennelse overfor den unge generelt har betydning for hvilken relasjon som utvikles (ibid, 180).

Utfra denne forståelsen av god kommunikasjon og forberedelsestemaene Storø (2003, 101) trekker frem, anser jeg det som viktig at kontaktpersonen utforsker hva ungdommen selv tenker om blant annet hva det innebærer å ta vare på seg selv, slik at kontaktpersonen «står bi» ungdommen gjennom å være en sparringspartner ungdommen kan lene seg til langs veien mot den selvstendige voksentilværelsen. På denne måten kan kontaktpersonen unngå å

ensidig peke ut veien for ungdommen, men fungere som en støtte dersom feiltrinn begås. Rundskriv q-13/2011 viser til forarbeidene og påpeker at ungdommen må gis rom til å prøve og feile (Rundskriv q-13/2011, 2).

4.2. Systematiseringen av ettervernet

Den systematiske arbeidsmodellen er et verktøy for en systematisk arbeidsprosess med ulike faser; planleggings-, iverksettings- og evalueringsarbeid (Grønvold og Storø 2010, 58). Modellen tar for seg hvordan man kan strukturere et arbeid, til forskjell fra tre-fasemodellen som omhandler hva Storø anbefaler at innholdet i ettervernsarbeid bør være. Mens Grønvold og Storø (ibid) anvender Den systematiske arbeidsmodellen i miljøterapi, ser jeg på den som nyttig i systematiseringen av ettervernsarbeidet. Som et verktøy bør den kunne bidra til effektivitet, legge til rette for bruk av faglig kunnskap og inkludere en tydelig mulighet for innflytelse fra ungdommen i utformingen av tiltaket (ibid). Dette er i tråd med at det skal legges en plan for ettervernet i samarbeidet med ungdommen, jf. bvl. § 4-15 fjerde ledd.

På en måte hevder jeg at systematikken vil være et verktøy for at arbeidet ikke skal bli tilfeldig. Det ville bli etisk problematisk dersom kontaktpersonen ikke kan tilby ungdommen tydelige bilder av hva slags type arbeid den unge utsettes for, og ikke har vurdert om handlingen er den rette for den enkelte (Eide og Skorstad 2013, 93). På en annen måte er det viktig at systematikken ikke tar over for nærheten til ungdommen og fleksibiliteten, ettersom mennesket alltid må stå i sentrum (Grønvold og Storø 2010, 35). Jeg vil nå kort gå gjennom fasene i modellen.

4.2.1. Kartlegging

For å jobbe med ettervern er det nødvendig å vite hva ungdommen er i behov av (Storø 2012, 129). Dette kan gjøres i samtaler mellom ungdommen og kontaktpersonen. Dersom det er behov for ytterligere informasjon kan kontaktpersonen spørre om samtykke til å innhente opplysninger fra andre instanser, som kan besitte nødvendig informasjon om den unges behov i overgangen til voksentilværelsen.

4.2.2. Problem og problemutforming

Når det er kartlagt hva som kan være utfordringer for ungdommen, er det nødvendig å definere problemet (Storø og Grønvold 2010, 93). Jeg tenker at ungdommens utfordringer

defineres i kartleggingsfasen. Jeg undrer meg over om det er nødvendig å definere behovene tydeligere i denne fasen, ved at kontaktpersonen og ungdommen drøfter seg imellom om det er noen utfordringer som er mer omfattende enn andre, og naturlig nok får et større fokus i ettervernsarbeidet.

4.2.3. Mål og måldefinering

I denne fasen skal det defineres mål (Grønvold og Storø 2010, 104). I ettervernsarbeid vil det være at ungdommen skal gjøres i stand til å klare seg selv (Storø 2011, 24).

4.2.4. Planlegging av intervensjoner

Denne fasen omhandler konkret planlegging av hva som skal gjøres for å hjelpe ungdommen (Grønvold og Storø 2010, 113). Dette kan for eksempel være hvor mange samtaler kontaktpersonen skal ha i måneden med ungdommen, eller hvor mange besøk miljøterapeuten skal foreta seg og innholdet i disse besøkene. Jeg vil her trekke inn viktigheten av å også planlegge ikke bare hva som skal gjøres, men hvem som skal gjøre hva, slik at det foreligger klare ansvarsområder for de som er inkludert i arbeidet.

4.2.5. Iverksetting av intervensjoner

Det som er planlagt skal nå iverksettes i denne fasen, samtidig kan det oppstå elementer som ikke var forutsett (Grønvold og Storø 2010, 125). Eksempelvis kan dette være at ungdommen ombestemmer seg og ikke ønsker tiltaket allikevel, eller det kan forekomme andre elementer som gjør at iverksettingen ikke går som planlagt.

4.2.6. Evaluering

Intervensjonen må evalueres i form av om den har ført til hjelp for ungdommen i selvstendighetstreningen. Dersom intervensjonen ikke har fungert som ønskelig, er det hensiktsmessig å gå over i neste fase som blir ny planlegging av nye intervensjoner (Grønvold og Storø 2010, 133).

4.3. Vurderinger og beslutninger om ettervern til barnets beste

En kontaktperson i barneverntjenesten skal gjøre vurderinger rundt behovet for ettervern til hver enkelt ungdom og dette skal begrunnes utfra barnets beste, jf. bvl § 1-3 og § 4-1. For å

gjøre gode vurderinger om ettervern er det nødvendig med kunnskap om hvordan ungdomstiden er og hva som kjennetegner denne tiden for ungdom (Oterholm 2016, 132). Ungdommer uten erfaring fra barnevernet møter livsendringer over tid, i motsetning til de med barnevernbakgrunn som står ovenfor flere utfordringer og overganger på samme tid: flytte fra fosterhjem eller institusjon, avslutte skole, klare seg selv praktisk og økonomisk (ibid). I vurderingen om ettervern får foreldrenes og barneverntjenestens meninger betraktelig mindre betydning til forskjell fra andre beslutninger i barnevernet, som bunner i at ungdommen blir myndig. Allikevel kan ungdommens tiltakshistorie i barnevernet gi kunnskap om hva som er aktuelt i ettervernet (ibid, 142). Trolig vil en ungdom som har hatt langvarig opphold på en barneverninstitusjon ha andre behov i ettervernet, enn en ungdom som har bodd fosterhjem eller sammen med biologiske foreldre og mottatt andre hjelpetiltak.

Barneverntjenestens vurderinger baserer seg ikke bare på regler og absolutt kunnskap. Det kreves at kontaktpersonene foretar ulike former for skjønnsutøvelse i anvendelse av barnevernloven (Aadnesen 2014, 105). Barnevernloven gir vide rammer for beslutningene om ettervern, der imot er det ofte de interne retningslinjene i kommunene som legger konkrete føringer for beslutningene. Disse inneholder bestemmelser vedrørende forvaltningsmessige forhold og hvilke tjenester som skal gi økonomisk støtte til de unge, som for eksempel NAV (Oterholm 2016, 134). De kommunale retningslinjene har også betydning for beslutningene om ettervern der ungdommen først har sagt nei til ettervern og senere tar kontakt. Her foreligger det imidlertid ingen frist, men ulik praksis fra kommune til kommune. Det må derfor foretas en konkret og skjønnsmessig vurdering for hver enkelt ungdom (Rundskriv q-13/2011, 2).

Barnevernloven setter krav til at det foreligger en forklaring fra barneverntjenesten, på hvorfor det eventuelt anses som barnets beste at vedkommende ikke lenger skal motta oppfølging fra barnevernet, jf. bvl. § 1-3. På denne måten sikres det at barneverntjenesten foretar en grundig vurdering av om tiltak skal opprettholdes, avsluttes eller erstattes av nye, samt at vurderingene blir synliggjort (Rundskriv q-13/2011, 2). Faglig etisk sett er det viktig å vite hva som gjøres og hvorfor. En begrunnelse er med på å sikre et faglig etisk arbeid. Larsen (2010, 66) hevder det ikke er tilstrekkelig å ønske ungdom det beste. Det forutsetter og nødvendiggjør en konsekvensetisk forståelse (ibid). Pliktetikken og den konsekvensetiske tar utgangspunkt i hva som gjør en handling rett og hva man er pliktet til å gjøre (Eide og

Skorstad 2013, 94). I enkelte tilfeller innenfor ettervernsarbeid blir spørsmålet om nødvendigheten av videre oppfølging av en ungdom, opp mot konsekvensene av å gjøre det motsatte.

Lovverket spesifiserer ikke hva som er til *barnets beste*. Hva som er til barnets beste er det ikke et entydig svar på, det et normativt spørsmål, som krever bruk av faglig skjønn (Aadnesen 2014, 108). Blant annet bygger disse avveiningene på erfaringskunnskap om barn (Lindboe 2012, 46). Meningsinnholdet i prinsippet vil variere fra kultur til kultur, over tid, mellom ulike fagområder, ut fra hvilken sammenheng det inngår og hva en person legger i begrepet (Bendiksen og Haugli 2015, 22). En sentral del i prinsippet er at beslutningen skal reflektere hva som er best for barnet, jf. Grunnloven § 104, FNs konvensjon om barns rettigheter (barnekonvensjonen) artikkel 3, barnevernloven § 4-1 og Lov av 4. august 1981 *Lov om barn og foreldre* (barneloven) § 48. Forenklet kan det sies at barnets interesser og behov skal stå i fokus, ikke andre samfunnsmessige hensyn (Bendiksen og Haugli 2015, 23). Jeg vil kalle *barnets beste* for en rettesnor for det barnevernfaglige arbeidet og hva som er bra for barnets fremtidige situasjon, som i stor grad baserer seg på faglig skjønn.

Regelverket rundt ettervern vil jeg si gir rom for faglig skjønn som hver enkelt kontaktperson selv er ansvarlig for å utøve. I utøvelsen av dette skjønnet vil det være noen hensyn som skal veies opp mot hverandre. På den ene siden har vi hensynet til ungdommens behov for hjelp i overgangen til voksentilværelsen. På den andre siden har vi hensynet til ungdommens ønsker og motivasjon, samt om tiltaket kan fungere som en hjelp til selvhjelp, jf. 4.0. Motsatt kan det kanskje tenkes at ettervern kan bli en bidragsyter til «lært hjelpeløshet», som handler om at man har inntatt en forståelse som tilsier at man ikke klarer å håndtere det man står overfor, eller bærer på antakelser om et negativt utfall om man prøver. Den lærte hjelpeløsheten er et resultat av tidligere erfart hjelpeløshet hvorpå disse blir generalisert og får konsekvenser for fremtidige hendelser (Broberg og Alqvist 2006, 196). Min forståelse av teorien er at den problematiserer hva som skjer når andre tar over og gjør ting for oss som kan føre til lært hjelpeløshet. I sammenheng med ettervernsarbeid kan en ungdom i overgangen til den selvstendige voksentilværelsen føle på en tvang til å gjøre ting den ikke har oversikt eller kontroll over, som å mestre ansvaret knyttet til bolig og økonomistyring.

4.4. Tverretatlig samarbeid mellom barneverntjenesten og NAV

Barneverntjenesten skal sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling får nødvendig hjelp til rett tid, og trygge oppvekstvillkår, jf. bvl. § 1-1. NAV er pliktet gjennom Lov av 18. desember 2009 nr. 131 om sosiale tjenester i arbeids- og velferdsforvaltningen (sosialtjenesteloven) § 1 å bidra til at utsatte barn og unge og deres familier får et helhetlig og samordnet tjenestetilbud, bidra til likeverd og likestilling, samt forebygge sosiale problemer. Sett i lys av det juridiske perspektivet viser det at instansenes oppgaver grenser opp mot hverandre og dermed i noen sammenhenger forholder seg til de samme ungdommene. Dermed er det viktig at det etableres et godt samarbeid (Bunkholdt og Sandbæk 2008, 161).

På den ene siden kan tverretatlig samarbeid ha som oppgave å avdekke sammenhenger og utvikle en bred forståelse av situasjonen og behovene til barnet, slik at kvalitetssikre tiltak kan iverksettes (Kinge 2012, 56). På en annen side kan det tverretatlige samarbeidet også bli en faktor som ikke kommer barnet til gode når samarbeidet ikke er godt nok. Eksempelvis der det forekommer utydelige mål og innhold i samarbeidet, uklarheter rundt arbeidsfordeling hvor problemer forblir uavklart. Dette er forhold som kan føre til et utfordrende samarbeid (ibid, 44). Uenighet blant fagpersonene om hva som er til barnets beste er også en faktor innenfor tverretatlig samarbeid som kan få følger for barnet (ibid, 171).

Barne- ungdoms- og familiedirektoratet og Arbeids- og velferdsdirektoratet har utarbeidet felles retningslinjer for ansvarsfordeling mellom barneverntjenesten og NAV som omhandler blant annet tjenester til ungdom som mottar etterverntiltak (Barne- ungdoms- og familiedirektoratet og Arbeids- og velferdsdirektoratet 2016, 2). Retningslinjene kan unngå den nevnte problematikken som kan få negative følger for barnet, men heller være til hjelp for at instansene får tilstrekkelig med kunnskap om hverandres ansvar og oppgaver, og på grunnlag av det etablere et godt samarbeid.

Noen ungdom mottar etterverntiltak kun fra barneverntjenesten, noen overføres fra barneverntjenesten til NAV og andre mottar tiltak og tjenester fra begge instansene samtidig (Barne- ungdoms- og familiedirektoratet og Arbeids- og velferdsdirektoratet 2016, 16). På den ene siden kan parallelle tiltak fra barneverntjenesten og NAV bidra til et mer helhetlig tilbud til ungdommen, som er spesielt viktig for de med sammensatte problemer og dermed

behov for koordinerte tjenester (Barne- ungdoms- og familiedirektoratet og Arbeids- og velferdsdirektoratet 2016, 17). Ungdommer med behov for langvarige og koordinerte tjenester har rett til individuell plan, jf. sosialtjenesteloven § 28 og barnevernloven § 3-2a. På en annen side er det viktig at det foreligger enighet om hvilke tiltak som skal iverksettes og hvem som gjør hva, og på denne måten sikre koordineringen (ibid). Barneverntjenesten vil for eksempel i større grad enn NAV kunne ivareta ungdommens utviklings- og omsorgsbehov. Samtidig som NAV vil bidra mer enn barneverntjenesten med arbeidsrettet oppfølging, råd og veiledning i økonomisammenheng (ibid).

Selv om tiltakene som gis av instansene kan være forholdsvis like er grunnlaget for å gi hjelp ulik. Barneverntjenesten innvilger eller avslutter tiltak utfra barnets beste, med formålet om at ungdommen skal forberedes og få støtte i overgangen til en selvstendig voksentilværelse. Tiltak etter sosialtjenesteloven i NAV gis derimot på grunnlag av at den hjelpetrengende ikke har andre muligheter til å sørge for seg selv, der hensikten er å gjøre ungdommen selvhjelpen ved å for eksempel gi økonomisk støtte i en vanskelig periode⁷. Økonomisk bistand er også noe barneverntjenesten kan gi, jf. bvl. § 4-4 andre ledd. Så hvem dekker utgiftene til ungdommene og hvem gjør hva? Her er det nødvendig at det foreligger enighet mellom instansene, med generelle avtaler (Barne- ungdoms- og familiedirektoratet og Arbeids- og velferdsdirektoratet 2016, 17). Et eksempel som blir nevnt i retningslinjene er at NAV gir arbeidsrettet oppfølging og eventuelt dekker ungdommens utgifter til husleie, og barneverntjenesten gir tiltak som oppfølging av en miljøarbeider, råd og veiledning (ibid).

Det finnes imidlertid unntak. Dersom ungdommen har bodd i fosterhjem, har barnevernet overtatt ansvaret for den daglige omsorgen. Det blir her anbefalt at barnevernet dekker utgifter til husleie og livsopphold, så lenge den unge går på videregående skole. Dette er i tråd med at foreldre har forsørgeransvar for ungdom over 18 år som går i videregående opplæring (ibid). Trolig vil en miljøarbeider som tiltak fra barneverntjenesten kanskje i større grad kunne bidra til å dekke behovene for emosjonell støtte i oppfølgingen i form av eksempelvis støttesamtaler, råd og veiledning. Hvorpå NAV bidrar mer med den praktiske støtten. Dette vil jeg si er i tråd med fagkompetansen de ulike instansene besitter, formålet med tiltakene og tjeneste de tilbyr, og at barnevernet som regel har bedre kjennskap til ungdommens historie og behov, slik at det blir naturlig at de også ivaretar mer av den emosjonelle oppfølgingen.

⁷ <http://www.ks.no/fagomrader/utdanning-og-oppvekst/barnevern/tjenester-til-ungdom-mellom-barneverntjenesten-og-nav/ulike-tiltak/barneverntjenesten/> (25.04.2017)

I tilfeller der tiltak etter barnevernloven ikke skal opprettholdes, bør det undersøkes om den unge er i behov av hjelp fra NAV, samt informere om hva NAV kan tilby og i så fall planlegge overføringen i god tid i samråd med ungdommen. Selv ved en overføring til NAV, kan det være hensiktsmessig at barneverntjenesten er behjelpelig med å finne aktuelle tiltak (Barne- ungdoms- og familiedirektoratet og Arbeids- og velferdsdirektoratet 2016, 18). Det vil være rimelig å si at alt dette forutsetter et godt samarbeid for å sikre helhetlig hjelp og koordinering av tjenestene.

Jeg hevder at en fallgrube i slike sammenhenger der flere har ansvar for det samme er at de ansvarlige i en presset arbeidssituasjon med høy arbeidsmengde, blir sittende på gjerdet i påvente av at andre skal ta tak. Jeg vil anta at det kan føre til at ungdommen som er i behov av oppfølging i verste fall blir stående uten tiltak, og det skapes større problemer og utfordringer den unge ikke har forutsetninger for å mestre. Her igjen, vil generelle avtaler og kjennskap til hverandres ansvarsoppgaver være hensiktsmessig.

4.5. Medbestemmelsens betydning for ungdommen

Barnekonvensjonen artikkel 12 omhandler ungdommens rett til å uttale seg og bli hørt. Bestemmelsen er sentral for annerkjennelsen av de unge som selvstendige individer, som gir de rett til medbestemmelse i saker som angår dem selv. Derimot får ikke denne bestemmelsen innhold, dersom ikke ungdommen gis informasjon eller gis mulighet til å tilegne seg informasjonen (Bendiksen og Haugli 2015, 43). Dette forutsetter imidlertid at kontaktpersonen i barneverntjenesten gir informasjon om hva ungdommen kan tilbys, slik at vedkommende får forutsetninger for å medvirke i egen sak og være med i utformingen av ettervernet, samt vite hva vedkommende sier ja eller nei til. Jeg undrer meg over om ungdommens synspunkter er vel så viktige som den faglige kompetansen til kontaktpersonen i utformingen av etterverntiltak, for at ungdommen skal kunne nyttiggjøre seg av tiltakene.

Personlig hevder jeg at troen på at ungdommen er «ekspert i eget liv» er en sentral verdi å ha med seg i arbeidet. Medbestemmelse synliggjør retten til å delta og hjelperens plikt til å høre barnet, det betyr imidlertid ikke at barnet skal bestemme selv, men uttale seg om spørsmål som angår dem selv før en beslutning tas (Strandu og Vis 2016, 148). Hva så når ungdommen fyller 18 år? Den unges juridiske status endrer seg, og muligheten til å bestemme over seg

selv trer inn. Samtykke fra ungdommen er fra nå av avgjørende for om videre tiltak skal kunne iverksettes, jf. bvl. § 1-3. I tillegg vil ungdommens motivasjon ansees som en forutsetning for hjelp (Aamodt 2011, 185).

Ungdommer opplever imidlertid at de ikke blir involvert i beslutningene om etterverntiltak, noe som kan ha flere årsaker. Eksempelvis høyt arbeidspress, relasjonen mellom ungdom og barneverntjenesten, og/eller det kan være relatert til ungdommen (Oterholm 2016, 137). Det viser seg at de unge i større grad opplever medvirkning når relasjonen til beslutningstakeren er god (Paulsen 2016, 45). Dette er nært knyttet til det Oterholm vektlegger, nemlig viktigheten av at ungdommen har tillit og god kjennskap til kontaktpersonen for å kunne formidle sine ønsker (Oterholm 2016, 137).

Hva med makten i hjelperelasjonen, kan den påvirke medbestemmelsen? «Makt er tilstede i alle relasjoner mellom klient og hjelper» (Skau 2013, 31). Et annet stort spørsmål blir da hvordan en kontaktperson kan forvalte sin makt på en konstruktiv og etisk forsvarlig måte? Spørsmålet vil jeg si har flere ulike svar, men i denne sammenheng mener jeg viktigheten av erkjennelsen av maktaspektet i egen yrkesrolle er sentral, fordi jeg hevder at en relasjon der kontaktpersonen ikke forstår sin egen makt og misbruker den kan føre til en mindre god relasjon, og som oppgaven tidligere har vært inne på så er relasjon roten til hjelp og utvikling.

4.6. Mestringsopplevelsens betydning for ungdommen i resiliensbyggingen

Mestringsbegrepet innen resiliensfeltet dekker flere områder. Med utgangspunkt i ettervern og ungdommens forberedelse på voksentilværelsen, velger jeg å legge fokus på mestring gjennom ferdighetslæring. Mestring er i denne sammenheng knyttet til at å mestre er å starte på bunnen som læring, og gradvis tilegne seg mesterens kompetanse. (Waaktaar og Christie 2008, 34). Å få til og kunne mer enn før er en kraft gjennom utviklingen, som gir rom for mestringsfølelse og kan fungere resiliensbyggende (ibid, 35). Dette vil jeg si gjør seg gjeldene i et ettervern der ungdommen gradvis skal settes i stand til å mestre den selvstendige voksentilværelsen, ved å benytte «læringstiden» til å begynne et sted og jobbe seg oppover til mester, altså klare seg selvstendig uten å være i behov av offentlig støtte. Samtidig innebærer dette å sette delmål, peile ut en vei, prøve og feile i tillegg til å gjenta ferdigheten til man kommet opp til et høyere nivå. På den ene siden er menneskets behov for mestring knyttet til bekreftelse fra andre. På den andre siden gir det iblant tilfredstillelse og iboende kraft å mestre

noe man ikke kunne før (ibid).

4.7. Hvordan kan ettervern bidra til utvikling av resiliens?

Målsettingen med ettervern kan forstås som å motvirke effekten av risikofaktorer ungdommen har vært og utsettes for, til å bygge oppunder faktorer som øker muligheten for at ungdommen lykkes i overgangen til voksen alder (Hjort og Backe-Hansen 2008 sitert fra Storø 2012, 111). Tilgang på støttende relasjoner er en av faktorene som kan være bidragsyter til at ungdommen utvikler resiliens, og støtten må være personlig og relasjonell (Storø 2012, 111). En støttende relasjon kan etter min forståelse ses i sammenheng med George H. Mead (Bø 2012, 180), sitt bruk av begrepet «signifikante andre», so er en betegnelse på personer som er spesielt viktige for en person, en form for nøkkelperson . I etterverns sammenheng kan vi med Mead sitt begrep forklare hvordan kontaktpersonen i ettervernsarbeidet kan fungere som den signifikante andre for en ungdom; i form av at vedkommende kan komme i posisjon til å gi den unge trygghet, gi grunnleggende personlige, sosiale og kulturelle identitet, sette grenser, utøve sosialkontroll og skape struktur for den unge (ibid).

Ser vi tilbake på flyttefasen Storø skriver om, jf. 4.0. så snakker han der om å bygge ned relasjonen og avklare hvordan relasjonen videre skal opprettholdes. Det kan stilles spørsmål til om det forventes at ungdommen skal klare seg mer på egenhånd, eller om muligheten er tilstede for at ungdommen vender tilbake i form av besøk til institusjonen eller fosterhjemmet. Her igjen kan kontaktpersonen oppleves som den signifikante andre og fungere som stillaset i form av å være en ungdommen kan komme til for å søke den sosiale støtten, og på denne måten få hjelp til å takle belastningene den unge måtte støte på. På denne måten kan kanskje motstandsdyktigheten gradvis økes og utvikling av resiliens forekomme?

Nært beslektet med stilasbegrepet/scaffolding har vi sonen for nærmeste utvikling der Vygotsky referer til utvikling som allerede har funnet sted og til utvikling som er i ferd med å starte. Der det videre legges vekt på hva et barn klarer på egenhånd og hva det er i stand til å klare i samhandling med andre (Guldbrandsen 2006, 238). Dersom det viser seg at barnet tar lærdom av samhandlingen med den voksne, har den voksne lokalisert en sone der utvikling kan begynne (ibid, 239). Sett i etterverns sammenheng der kontaktpersonen støtter ungdommen med ulike oppgaver vil det trolig i løpet av ettervernperioden komme til syne hva ungdommen tidligere trengte hjelp til, men som de i slutten av perioden mestrer på egenhånd.

Stein (2006a, sitert fra Storø 2012, 112) fremhever tre resiliens-fremmende forhold som jeg knytter til ettervernsarbeidet når den unge forbereder seg på voksentilværelsen: planlegge, løse problemer og lære ny kompetanse. Ny kompetanse innebærer ferdigheter som å ta vare på seg selv og samhandlingsferdigheter som å delta i positive relasjoner og spørre etter hjelp (ibid). Disse forholdene anser jeg som en mulighet at kontaktpersonen i barneverntjenesten kan bistå ungdommen med, og på denne måten inngå som en et ledd i utviklingen av motstandsdyktighet og resiliens hos den unge.

5.0. utfordringer i ettervernsarbeidet

Denne delen omhandler noen utfordringer kontaktpersonen kan møte i arbeidet med ettervern. Jeg tenker at ved å være bevisst på utfordringer som kan oppstå i arbeidet, vil man trolig bli mer forberedt på hva en kan møte og tryggere i rollen som kontaktperson.

5.1. Når ungdommen ikke har tillit til kontaktpersonen

Stein (2005, sitert fra Hjort og Backe-Hansen 2008, 61) poengterer viktigheten av stabilitet og tilknytning for å kunne utvikle resiliens. Ungdommens relasjonelle erfaringer og tilknytningshistorie kan skape en utfordring i form av å anvende andre menneskers hjelp (Storø 2012, 103). På bakgrunn av dette kan det være utfordrende å komme i posisjon til å hjelpe ungdommen, noe som vil kreve forståelse og tålmodighet hos kontaktpersonen (ibid, 102). Ungdommens indre arbeidsmodeller kan imidlertid endres i positiv og negativ retning, ettersom de påvirkes av ungdommens samspill med andre mennesker (ibid, 109). Sett i lys av dette kan ungdom være særlig varsomme på hvordan de blir møtt av andre voksne, og behovet for dialog der det brukes tid på å opparbeide tillit vil være nødvendig (Oterholm 2016, 137). Her tenker jeg at det er viktig at kontaktpersonen er lydhør for ungdommens signaler, og for at ungdom skal få tillit må det kanskje settes av tid til samtaler og samspill med den unge.

5.2. Når det er ulik mening om hva som er det beste for ungdommen

Ved å møte ungdommene med et medbestemmelsesperspektiv, der de unge ses på som ansvarlige mennesker hvor spørsmål kan diskuteres åpent og ærlig vil dette kunne være til hjelp for å bidra til at ungdommen får økt makt, kontroll og ansvar for egen livssituasjon (Sandbæk 2002 sitert fra Schellenberg 2011, 256). Forholdet mellom kontaktpersonens syn på hva som er til den unges beste, og ungdommens eget synsfelt byr på flere utfordringer

(Strandbu 2011, 46). Kontaktpersonens kompetanse, normative forankring og personlige erfaringer er med på å danne synet om hva som er til barnets beste. Dette kan sprike fra ungdommens tanker om sin situasjon, sine behov og prioriteringer. Uansett er det viktig å identifisere disse faktorene når beslutninger skal tas (ibid, 45). Her er det viktig å forsøke å ta ungdommens perspektiv, sette seg inn i hvordan dette ser ut og vil være for ungdommen (ibid, 46).

En annen utfordring kan være når kontaktpersonen vurderer noe annet enn det ungdommene gjør. Jeg stiller spørsmål til om medbestemmelse alltid er bra når vi vurderer at ungdommen foretar valg som ikke gir de beste framtidsutsiktene? Jeg tenker spesielt her på når vi har anbefalt noe vi anser som ungdommens beste, og ungdommen velger å gjøre det motsatte. For det første har vi ikke mulighet til å hindre dem i å foreta selvstendige valg som strider imot det vi mener er best for dem. For det andre står vi allikevel i en gylden mulighet til å motivere til å foreta valg som kan være med å gi de bedre framtidsutsikter enn deres egne valg. For det tredje har vi også mulighet til å realitetsorientere ungdommene og samtidig gjøre de oppmerksomme på konsekvensene. Jeg tenker her på alt fra hvordan håndtere økonomi, prioriteringer og valg når det gjelder skole, jobb og fritid. Alt dette vil i ettervernsammenheng bygge på et ønske om å sette ungdommen i stand til å mestre den selvstendige voksentilværelsen. Ved å hjelpe ungdommen til å foreta gode valg, vil trolig livskvaliteten også øke. Uansett hva man som hjelper forsøker å rådføre ungdommen med, vil det være opp til ungdommen selv å avgjøre hva som er god livskvalitet for seg. Valgene er opp til ungdommene å foreta, men føringene for valgene hevder jeg at man som hjelper i overgangen til en selvstendig voksentilværelse kan være behjelpelig med.

5.3. Når ungdommen sier «nei» til ettervern

En tredje utfordring i ettervernsarbeid kan være i de tilfellene der ungdommene sier «nei» til ettervern. En årsak til at noen ungdommer sier «nei» kan handle om uenighet om innholdet i tiltaket. En annen årsak kan være at ungdommen ikke vet hva vedkommende ønsker, noe som for øvrig krever kognitiv fungering i hjernen, og som nevnt kommer den senere enn når det som regel er snakk om igangsetting av ettervern (Oterholm 2015, 136). Samtidig undrer jeg meg over om ungdommen kan være «lei» barnevernet og har et ønske om å klare seg selv, uten å være bevisst på hva dette egentlig innebærer. Utfra det overnevnte kan det kanskje sies at ungdommen ikke alltid vet helt hva de sier nei til?

Å arbeide med mennesker som ikke ønsker hjelp er utfordrende, som kanskje viser motstand og avvisende holdning. Det kan føre til at man som hjelper inntar en bedreviterolle og «ekspertposisjon», men som er nødvendig å forlate (Aamodt 2011, 189). Ved å forsøke og se virkeligheten fra den andres perspektiv og samtidig kommunisere med den delen av personen som kanskje ønsker forandring og hjelp, men som samtidig protesterer og er i tvil kan være utfordrende. Jeg hevder allikevel at ungdommen er nødt til å være motivert og ta hovedansvaret for veien til den selvstendige voksentilværelsen, også for at ungdommen skal kunne nyttiggjøre seg av hjelpen.

5.4. Når ungdommen vil, men ikke får til

Psykiske lidelser blant barn og unge under 18 år i Norge, utgjør 8 %. Disse har ofte et behov for behandling, og mange av disse er knyttet til barnevernet (Aamodt 2011, 207). Jeg antar da at dette også gjelder for noen av de unge som skal ta stilling til ettervern. Psykiske vansker kan være symptomer som påvirker daglige gjøremål, læring og samvær med andre, men som nødvendigvis ikke utgjør noen diagnose (ibid, 25). I praksis møtte jeg en ungdom som hadde store psykiske vansker og var plaget med depresjoner. Til tross for egen motivasjon til å leve selvstendig, fikk hun ikke gjennomført egne ønsker med å møte opp på jobb, skole og andre avtaler. Jeg antar at skadene hun ble påført i barndommen ikke har gjort utslag på hennes vilje til å mestre voksentilværelsen, men lagt en demper på forutsetningene for å få det til. Dette kan man anta at gjelder flere, uten at denne oppgaven går nærmere inn på det. Men det gir også en utfordring for kontaktpersonene som skal imøtekomme de omfattende behovene for hjelp, som det trolig vil være i slike situasjoner. Jeg vil her poengtere viktigheten av god kartlegging av ungdommenes behov. I tillegg er det viktig at barneverntjenesten sikrer ungdom psykisk helsehjelp der det er nødvendig (ibid, 35).

6.0. Avslutning

Problemstillingen jeg ønsket å belyse var: *Hvordan kan en kontaktperson bidra til et best mulig ettervern for ungdom knyttet til barneverntjenesten i overgangen til en selvstendig voksentilværelse?* Oppgaven har formidlet at ettervern handler om å sette ungdommen i stand til å mestre den selvstendige voksentilværelsen. Jeg har i denne oppgaven forsøkt å gi et innblikk i hva nettopp dette innebærer og hvilke utfordringer som kan oppstå. Ungdommenes ulike bagasje krever at kontaktpersonen har ulik tilnærming til hver enkelt, og det finnes dermed ikke et entydig svar på hvordan kontaktpersonen kan bidra til et best mulig ettervern for den enkelte. Dette fordi alle har forskjellige behov. Allikevel finnes det, som oppgaven har pekt på, en del kunnskap om hva som er nyttig for en kontaktperson å ha med seg i bestrebelsen på å utforme et best mulig ettervern for den unge.

På bakgrunn av oppgavens funn hevder jeg at dersom kontaktpersonen ved å følge opp bestemmelsene i lovverket rundt ettervern, tilegner seg kunnskap om ungdommene, gjør seg kjent med eventuelle utfordringer i ettervernsarbeidet og strukturerer arbeidet kan vedkommende stå bedre rustet til å utforme et best mulig ettervern og bistå ungdommene i overgangen til en selvstendig voksentilværelse. Funn i oppgaven viser at kontaktpersonen må først og fremst anerkjenne ungdommens behov for støtte og etterstrebe å bygge en god relasjon til ungdommen, basert på tillit. Når hjelpen skal komme til unnsetning, må kontaktpersonen utføre dette som «hjelp til selvhjelp», der vedkommende unngår å overta ungdommens ansvar. Samtidig må kontaktpersonen tilrettelegge for læring, og gi rom for at ungdommen kan prøve og feile.

Videre vil kartlegging av ungdommens behov være essensielt, med en bevissthet om at det kan være andre instanser som det er nødvendig å inngå et samarbeid med. Kontaktpersonen må forsøke å innta ungdommens perspektiv, og gi rom for at ungdommen får medvirke i sin sak. Medvirkning vil trolig være med på å øke ungdommens motivasjon, og samtidig øke mestringsfølelsen gjennom at ungdommen opplever et større eierskap til tiltakene og på denne måten nyttiggjør seg av hjelpen i større grad, enn om ungdommen var utelatt fra utformingen av etterverntiltakene. Kontaktpersonen bør ha et framtidsrettet fokus, der ungdommens ressurser er utgangspunktet. Samtidig er det viktig at kontaktpersonen gjør seg tilgjengelig, slik at ungdommen har et sted å søke støtte. Ved at ungdommen er bevisst på at støtten er tilgjengelig, vil det kanskje være lettere å tenke selv og starte et liv alene, enn dersom

ungdommen hadde vært foruten støtten.

For å belyse problemstillingen har jeg brukt forskning og relevant faglitteratur for å begrunne viktigheten av ettervern og trekke frem noen elementer som har forbedringspotensial. Dette med en tanke om at funnene i forskningen kan være til hjelp for å utforme et best mulig ettervern for ungdommene. Forskningen jeg har sett på tar ikke for seg hva det er i ettervernet som har gjort at noen ungdom klarer seg bedre enn utvalget uten ettervern, slik at i et forskningsprosjekt med tilgang til informantens opplevelser av ulike typer tiltak, hadde vært et interessant tema å se på. Jeg tenker da på om det er noen tiltak som blir beskrevet som bedre enn andre, og om det er noen sammenheng mellom ungdommenes bakgrunn, barneverntjenestens tidligere tiltak etter barnevernlovens kapittel 4 og foretrukne ettervernstiltak.

Litteraturliste

- Aadnesen, Bente Nes. 2014. «Kunnskapsbase for skjønn» I Bente Nes Aadnesen og Eva Hærem, *Barnevernets undersøkelse*. 3. utgave. Oslo: Universitetsforlaget.
- Aagre, Willy. 2014. *Ungdomskunnskap. Hverdagslivets kulturelle former*. 2.utgave. Bergen: Fagbokforlaget.
- Aamodt, Laila Granli. 2011. *Samhandling mellom barnevern og BUP*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Bakketeig, Elisiv og Elisabeth Backe-Hansen. 2008. *Forskningkunnskap om ettervern*. Oslo: NOVA-rapport nr. 17.
- Bakketeig, Elisiv, Stein-Erik Clausen, Inger Oterholm, Anders Spitten Mathisen, Elisabeth Backe-Hansen og Jens Lunnan Hjort. 2008. «Metode». I *Forskningkunnskap om ettervern*, (red) Elisiv Bakketeig og Elisabeth Backe-Hansen. Oslo: NOVA-rapport 17:69-98.
- Bakketeig, Elisiv, Inger Oterholm og Elisabeth Backe-Hansen. 2008. «Hovedkonklusjoner og forskningsspørsmål fremover». I *Forskningkunnskap om ettervern*, (red) Elisiv Bakketeig og Elisabeth Backe-Hansen. Oslo: NOVA-rapport 17:274-294.
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet og Arbeids- og velferdsdirektoratet. 2016. *Retningslinjer for samarbeid mellom barneverntjenesten og NAV-kontoret*.
- Barne- og likestillingsdepartementet. 2011. *Rundskriv om tiltak etter barnevernloven for ungdom over 18 år*.
- Bendiksen, Lena R.L. og Trude Haugli. 2015. *Sentrale emner i barneretten*. 2. utgave. Oslo: Universitetsforlaget.
- Broberg, Anders, Kjerstin Almqvist og Tomas Tjus. 2006. *Klinisk barnepsykologi: Utvikling på avveier*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Bunkholdt, Vigdis og Mona Sandbæk. 2008. *Praktisk barnevernsarbeid*. 5. utgave. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Bunkholdt, Vigdis. 2010. *Fosterhjemsarbeid. Fra rekruttering til tilbakeføring*. 3. utgave. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Bø, Inge. 2012. *Barnet og de andre*. 4 utgave. Oslo: Universitetsforlaget.
- Christiansen, Øivin og Bente Heggem Kojan. *Beslutninger i barnevernet*. Oslo: Universitetsforlaget.

- Dyregrov, Atle. 2010. *Barn og traumer: En håndbok for foreldre og hjelpere*. 2.utgave. Bergen: Fagbokforlaget.
- Eide, Solveig Botnen og Berit Skorstad. 2013. *Etikk til refleksjon og handling i sosialt arbeid*. 3.utgave. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Fellesorganisasjonen. 2015. *Yrkesetisk grunnlagsdokument for barnevernpedagoger, sosionomer, vernepleiere og velferdsarbeidere*.
- FNs konvensjon om barnets rettigheter av 20.november 1989.
- Forandringsfabrikken. (ukjent dato). *Barnevern*. <http://www.forandringsfabrikken.no/barnevern-info/>
(22.3.2017)
- Forandringsfabrikken. (ukjent dato). *Vil du bli proff?* <http://www.forandringsfabrikken.no/vil-du-bli-proff/>
(22.3.2017)
- Gamst, Kari Trøften. 2011. *Profesjonelle barnesamtaler: Å ta barn på alvor*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Gulbrandsen, Liv Mette. 1998. *I barns dagligliv. En kulturpsykologisk studie av jenter og gutters utvikling*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Grønvold, Erik og Jan Storø. 2010. *Miljøarbeid i barnevernet. Systematikk og refleksjon*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hjort, Jens Lunnan og Elisabeth Backe-Hansen. 2008. «Forskningsstatus». I *Forskningsskunnskap om ettervern*, (red) Elisiv Bakketeig og Elisabeth Backe-Hansen. Oslo: NOVA-rapport 17:33-66.
- Kinge, Emilie. 2012. *Tverretatlig samarbeid omkring barn. En kilde til styrke og håp?* Oslo: Gyldendal akademisk.
- Kristoffersen, Lars B. 2009. *Barnevern og ettervern. Hjelpetiltak for 16-22 åringer og levekår for unge voksne*. Oslo: NOVA-rapport nr. 17.
- Larsen, Erik. 2004. *Miljøterapi med barn og unge. Organisasjonen som terapeut*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Lindboe, Knut. 2012. *Barnevernrett*. 6.utgave. Oslo: Universitetsforlaget.
- Lov av 17. mai 1814 *Kongerikets Norges Grunnlov* (grunnloven).
- Lov av 17. juli 1992 nr. 100 *Lov om barneverntjenester* (barnevernloven).

- Lov av 4. august 1981 nr. 7 *Lov om barn og foreldre* (barneloven).
- Lov av 18. desember 2009 nr. 131 *Lov om sosiale tjenester i arbeids- og velferdsforvaltningen* (sosialtjenesteloven).
- Meld. St. nr. 17 (2015-2016). *Trygghet og omsorg – Fosterhjem til barnets beste*. Barne- og likestillingsdepartementet.
- Nordanger, Dag Ø., Hanne C. Braarud, Mogens Albek og Venke A. Johansen. 2011. «Developmental trauma disorder: En løsning på barnetraumatologifeltets problem?» *Tidsskrift for norsk psykologforening* 48:1086-1090.
- Norsk rikskringkasting. 24.2.2015. *Tenke Sjæl*.
http://www.nrk.no/programmer/nrk_fjes/trond_viggo_torgersen/4539824.html
(1.5.2017)
- Norsk rikskringkasting. 31.10.2014. *Vi vil ha mer kjærlighet i barnevernet*.
https://www.nrk.no/trondelag/_barnevernet-ma-endre-spraket-sitt-1.11987394
(22.3.2017)
- Oterholm, Inger. 2008a. «Barneverntjenestens arbeid med ettervern». I *Forskningkunnskap om ettervern*, (red) Elisiv Bakketeig og Elisabeth Backe-Hansen. Oslo: NOVA-rapport 17:161-206.
- Oterholm, Inger. 2008b. *Barneverntjenestens arbeid med ettervern i alderen 18 til 23 år*. Oslo: Diakonhjemmet Høgskole, rapport nr. 1.
- Oterholm, Inger. 2016. «Beslutninger om ettervern». I *Beslutninger i barnevernet*, (red) Øivin Christiansen og Bente Heggem Kojan. Oslo: Universitetsforlaget 2016:129-143.
- Paulsen, Veronika. 2016. «Ungdom på vei ut av barnevernet: brå overgang til voksenlivet». *Norges barnevern* 1:36-51.
- Røkenes, Odd Harald, Per-Halvard Hanssen. 2002. *Bære eller bryte. Kommunikasjon og relasjon i arbeid med mennesker*. 3. utgave. Bergen: Fagbokforlaget.
- Schellenberg, Lise. 2011. «Oppstartsmøter og brukervedvirkning». I Laila Granli Aamodt, *Samhandling mellom barnevern og BUP. Kunnskapsutvikling i praksis*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS. 2011:245-256.
- Sjøvold, Mette Sund og Kristin G. Furuholmen. 2015. *De minste barnas stemme. Utredning og tiltak for risikoutsatte sped- og småbarn*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Skau, Greta Marie. 2013. *Mellom makt og hjelp: Om det flertydige forholdet mellom klient og hjelper*. 4. utgave. Oslo: Universitetsforlaget.

Statistisk sentralbyrå. 1.7.2016. *Barnevern 2015*.

<https://www.ssb.no/barneverng/>

(5.4.2017)

Statistisk sentralbyrå. 1.7.2016. *Kvart fjerde barn i barnevernet har innvandrerbakgrunn*.

<https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/kvart-fjerde-barn-i-barnevernet-har-innvandrarbakgrunn>

(30.04.2017)

Strandbu, Astrid. 2011. *Barnevernet – en kompleks og motsetningsfylt instans. I barnets deltakelse: Hverdagslige og vanskelige beslutninger*. Oslo: Universitetsforlaget.

Strandbu, Astrid og Svein Arild Vis. 2016. I *Beslutninger i barnevernet*. (Red) Øivin Christiansen og Bente Heggem Kojan. Oslo: Universitetsforlaget 2016:144-160.

Storø, Jan. 2001. *På begge sider av atten. Om ungdom, barnevern og ettervern*. Oslo: Universitetsforlaget.

Storø, Jan. 2003. *Klar, ferdig, flytt. Verktøykasse for ungdom*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

Storø, Jan. 2005. *Å gå over brennende bruer*. Høgskolen i Oslo: Hovedfagoppgave.

Storø, Jan. 2012. *Ettervern og overgang for ungdom i barnevernet*. Oslo: Universitetsforlaget.

Sundfær, Aase. 2012. *God dag, jeg er et barn: Om barn som lever med rus eller psykisk sykdom i familien*. Bergen: Fagbokforlaget.

Waaktaar, Trine og Helen Johnsen Christie. 2008. *Styrk sterke sider. Håndbok i resilience grupper for barn med psykososiale belastninger*. Oslo: Kommuneforlaget.

